

POLITICI ȘI INIȚIATIVE PENTRU CREAREA UNUI MEDIU INVESTIȚIONAL FAVORABIL

M. Ciobanu, drd.

Zona Economică Liberă "Bălți"

INTRODUCERE

Republica Moldova ar putea fi examinată ca o țară atractivă din punct de vedere economic. Însă, volumul real de investiții atrase în economia țării nu corespund nici potențialului țării, nici cerințelor dezvoltării economiei naționale. Ameliorarea situației e posibilă doar în cazul desfășurării unei politici raționale de stimulare a activității investiționale. Experiența demonstrează, că crearea regimului favorabil pentru activitatea investițională nu numai stimulează fluxul de investiții în țară, dar și contribuie considerabil la creșterea exporturilor.

Însă, pentru atragerea unui volum mai mare de investițiilor este necesar un climat investițional mai favorabil, care include stabilitatea macroeconomică pe termen lung, stabilitatea legislației ce va asigura drepturile investitorilor și reguli clare privind activitatea investițională, dezvoltarea infrastructurii de afaceri, inclusiv serviciile financiare, juridice etc., precum și alte componente, printre care transparența în activitatea organelor de stat, și nu în ultimul rând încrederea în mediul de afaceri.

1. POLITICI DE ATRAGERE A INVESTIȚIILOR PE PLAN MONDIAL

Pentru a face față multor provocări în goana atragerii de investiții străine, este nevoie de politici de stat care să le abordeze corect. În acest context, este util să facem o analiză a tendințelor pe plan mondial în elaborarea politicilor cu privire la atragerea ISD. În publicația sa recentă „*Investment Policy Framework for Sustainable Development*”, UNCTAD sintetizează politicile investiționale ale țărilor, identificând tendințele generale pe plan mondial, provocările de bază ale acestora, și pe baza lor propune decidenților de politici un set de principii de bază pentru elaborarea politicilor cu privire la investiții, în contextul dezvoltării durabile, precum și recomandări cu privire la elaborarea politicilor cu privire la investiții la nivel național. Menționând că la nivel global, numărul politicilor și reglementărilor cu privire la investiții este în creștere (în mediu, fiecare țară adoptă câte 150

astfel de politici anual, fără a lua în calcul numeroasele modificări ale mediului general de afaceri, care influențează investitorii), aceasta publicație identifică tendințele generale ce se conturează în domeniul politicilor investiționale:

1) Guvernele joacă un rol din ce în ce mai activ în economie și influențează din ce în ce mai mult politicile investiționale. Astfel, tot mai multe guverne se îndepărtează de politicile liberale cu privire la creșterea economică și dezvoltare, care predominau anterior. Acestea adoptă din ce în ce mai multe politici industriale și strategii de dezvoltare industrială, care conțin elemente de promovare ținută a investițiilor, ceea ce subliniază importanța coerenței și a integrării politicilor investiționale cu cele referitoare la dezvoltare. De asemenea, guvernele devin mai active în eforturile lor de a integra companiile locale în lanțul valoric mondial. *Astfel de eforturi de integrare sunt realizate prin creșterea capacităților locale, modernizarea tehnologică și a activității de promovare a investițiilor, așa ca contactul direct cu investitorii, sau înființarea unor zone economice speciale.* Eforturile de promovare sunt îndreptate nu doar spre atragerea unor cantități mai mari de investiții, ci au în vedere și calitatea acestora [1, p.4];

2) Se conturează „o nouă generație de politici investiționale”. În sens mai larg, „noua generație de politici investiționale” este caracterizată de 3 elemente: (i) recunoașterea rolului investițiilor ca motorul de bază al creșterii economice și dezvoltării, și ca consecință, realizarea faptului că politicile investiționale reprezintă elementul central al strategiilor de dezvoltare; (ii) dorința de a realiza dezvoltarea durabilă prin intermediul investirii responsabile, care plasează obiectivele sociale și de mediul pe același cântar cu creșterea economică și obiectivele de dezvoltare; (iii) impulsivitatea eforturilor de a rezolva, într-o manieră complexă, problemele și dificultățile politicilor investiționale, diminuarea incertitudinilor și riscurilor pentru investitori. Aceste 3 elemente ale „noii generații” de politici investiționale creează mai multe provocări pentru politicile naționale, grupate, la rândul lor, în 3 categorii:

Tabelul 1. Provocările de bază ale politicii investiționale la nivel național.

Integrarea politicii investiționale în strategia de dezvoltare	<ul style="list-style-type: none"> • Canalizarea investițiilor în domeniile cheie pentru edificarea capacităților de producție și a competitivității internaționale • Asigurarea coerenței cu alte politici îndreptate spre atingerea obiectivelor generale de dezvoltare
Incorporarea obiectivelor de dezvoltare durabilă în politica investițională	<ul style="list-style-type: none"> • Maximizarea impactului pozitiv al investițiilor și minimizarea celui negativ • Încurajarea comportamentului responsabil al investitorilor
Asigurarea relevanței și eficiența politicii investiționale	<ul style="list-style-type: none"> • Edificarea unor instituții puternice pentru implementarea politicii investiționale • Evaluarea impactului investițiilor asupra dezvoltării durabile

Sursa: Investment Policy Framework for Sustainable Development“, UNCTAD, 2012, p. 6.

Pentru a face față acestor provocări, UNCTAD propune decidenților un set de principii de bază, care să ghideze elaborarea politicilor investiționale. Vom prezenta în continuare aceste principii, deoarece acestea au la bază o vastă experiență internațională de elaborare a politicilor

cu privire la investiții, în special la cele străine directe. Totodată, acestea sunt relevante mai ales pentru țări ca Republica Moldova, care încearcă să utilizeze ISD pentru impulsivarea creșterii economice, dezvoltarea durabilă și reducerea decalajului față de alte țări în dezvoltare.

Tabelul 2. Principiile de bază de elaborare a politicilor investiționale pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă.

Domeniul	Principiile de bază
Investiții pentru dezvoltarea durabilă	<ul style="list-style-type: none"> • Obiectivul universal al elaborării politicilor investiționale este de a promova investițiile pentru a asigura dezvoltarea durabilă și incluzivă.
Coerența politicilor	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile investiționale trebuie să fie incorporate în strategia generală de dezvoltare a țării. Toate politicile cu impact asupra investițiilor trebuie să fie coerente și coordonate, atât la nivel național, cât și internațional.
Administrația și instituțiile publice	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile investiționale trebuie să fie elaborate cu implicarea tuturor părților interesate și incorporate într-un cadru instituțional bazat pe respectarea legilor cu privire la administrația publică, care corespund unor standarde înalte și care asigură proceduri previzibile, eficiente și transparente pentru investitori.
Dinamismul procesului de elaborare a politicilor	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile investiționale trebuie să fie revizuite regulat pentru asigurarea eficienței și relevanței lor, precum și adaptate la dinamica procesului de dezvoltare.
Echilibrul dintre drepturi și obligațiuni	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile investiționale trebuie să fie echilibrate și să stipuleze drepturile și obligațiunile statului și ale investitorilor, în scopul satisfacerii interesului de dezvoltare a tuturor părților.
Dreptul de a reglementa	<ul style="list-style-type: none"> • Fiecare țară are dreptul suveran să stabilească condiții de intrare și activitate pentru investitorii străini, în corespundere cu obligațiunile asumate în tratatele internaționale, în scopul satisfacerii interesului public și în scopul minimizării efectelor negative potențiale.
Deschiderea către investiții	<ul style="list-style-type: none"> • În corespundere cu strategia de dezvoltare a fiecărei țări, politica investițională trebuie să stabilească condiții deschise, stabile și previzibile de intrare și activitate pentru investitori.
Protecția și tratarea investițiilor	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile investiționale trebuie să asigure o protecție adecvată pentru investitori. Reglementările cu privire la investiții trebuie să fie nediscriminatorii.
Promovarea și facilitarea investițiilor	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile cu privire la promovarea și facilitarea investițiilor trebuie să fie armonizate cu obiectivele de dezvoltare durabilă și configurate în așa mod, încât să minimizeze riscul competiției neloiale pentru investiții.
Administrația și	<ul style="list-style-type: none"> • Politicile investiționale trebuie să promoveze și să faciliteze adoptarea și

responsabilitatea corporativă

Cooperarea internațională

corespunderea cu cele mai bune practici internaționale ale responsabilității corporative sociale și de administrare corporativă.

- Comunitatea internațională trebuie să coopereze pentru a face față provocărilor comune ale politicilor investiționale în scopul dezvoltării, mai ales în țările mai puțin dezvoltate. De asemenea, sunt necesare eforturi colective pentru a evita protecționismul investițional.

Sursa: Investment Policy Framework for Sustainable Development“, UNCTAD, 2012, p. 11.

2. POLITICI PENTRU SPORIREA ATRAGERII DE INVESTIȚII

Actualmente, acțiunile multor organe ale administrației publice sânt neconsecutive și necoordonate, prioritățile în politica investițională nu sânt bine determinate, ceea ce contribuie la scăderea calității investițiilor atrase. Fără elaborarea și efectuarea unei politici investiționale unice de stat, eficiența eforturilor întreprinse va fi scăzută, iar scopurile și obiectivele puse - nu vor fi atinse. Este important ca politicile promovate de instituțiile statale să fie bazate nu numai pe prioritățile și obiectivele politicii economice statale, dar, în același timp, să definească principii concrete și eficiente de derulare a activității de atragere a investițiilor și promovare a exportului prin crearea unui mediu de afaceri favorabil, care ar impulsiona activitatea de export și ar spori încrederea potențialilor investitori.

Rolul politicilor în influențarea nivelului și componenței ISD a fost cercetat pe larg în literatură. Aceasta evidențiază câteva elemente cheie ale politicilor în domeniul atragerii ISD, printre care factorilor disponibilității forței de muncă calificate și capacității tehnologice a țării gazdă, sub forma clusterelor industriale, li se acordă locul central [2, p.187]. Alte evidențe sugerează că:

- Politicile comerciale ale țării-gazdă sunt relevante. În general, economiile cu regimuri comerciale deschise au atras mai multe ISD și au beneficiat mai bine de pe urma acestora, decât țările cu regimuri protecționiste;

- Stimulentele pentru investiții pot influența semnificativ decizia de selectare a locațiilor de către corporațiile transnaționale (CTN). Semnificația acestora pare să fie mult mai mare pentru țările mai puțin dezvoltate, în timp ce pentru țările industrializate acestea joacă un rol mai puțin important;

- Înțelegerile referitoare la aspectele comerciale ale investițiilor (TRIMS), așa ca cerințele cu privire la utilizarea input-urilor locale și cele minime față de componenta de export sunt utilizate de către unele țări cu scopul de a spori beneficiile de pe urma investițiilor CTN. Cu toate că

aceste măsuri pot avea efecte benefice asupra economiilor țărilor-gazdă, evidențele nu indică asupra unor efecte majore ale acestora asupra investițiilor interne;

- Calitatea infrastructurii locale este vitală, în special cea a rețelelor de comunicații și transport, atât în atragerea investițiilor inițiale, cât și în susținerea și dezvoltarea clusterelor;

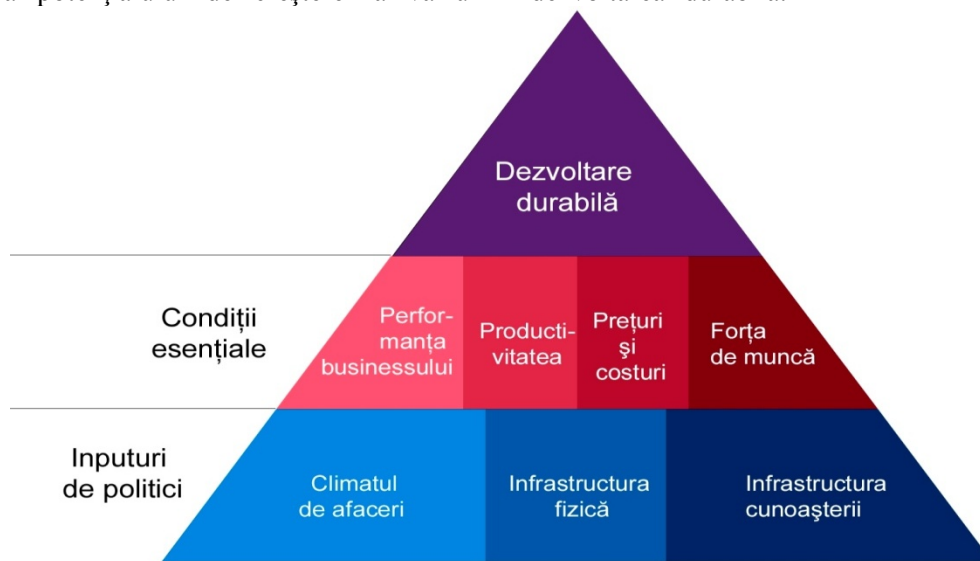
- Disponibilitatea forței de muncă calificate este un magnet important pentru ISD, cât și impulsul de bază pentru aglomerații (cluster). De asemenea, s-a demonstrat că economiile țărilor-gazdă pot beneficia mai mult de pe urma efectelor ISD dacă dispun de o ofertă bogată de forță de muncă calificată și dacă firmele autohtone dispun de capacități tehnologice înalte.

În general, vorbind despre determinanții ISD și climatul investițional, intervențiile autorităților la nivel de politici trebuie să fie îndreptate primordial spre asigurarea unui mediu economic favorabil. *În mod special, aceasta se referă la educație și politicile de instruire îndreptate spre ridicarea calificării generale, politicile tehnologice îndreptate spre dezvoltarea clusterelor și politicile publice cu privire la investiții, menite să dezvolte rețele eficiente și sigure de transport și comunicații* [2, p.188].

Consiliul Național al Competitivității din Irlanda (CNC) utilizează un cadru model pentru a defini competitivitatea națională (figura 1). Input-urile de politici în acest model (rândul de jos al piramidei competitivității reprezintă pietrele de temelie ale economiei, care sunt determinanții primari ai competitivității). Conform CNC, anume în aceste domenii decidenții politici pot obține cel mai mare impact asupra competitivității. În acest scop, este foarte important de a măsura competitivitatea unei țări la nivelul de input-uri de politici, comparându-le cu cele ale țărilor similare. Acest exercițiu permite decidenților politici să identifice neajunsurile și oportunitățile, iar prin aceasta – să elaboreze politici specifice pentru a spori competitivitatea țării. Al doilea nivel al piramidei competitivității este cel al „condițiilor esențiale”. Dacă input-urile de politici corespund celor mai bune practici, acest lucru se va reflecta în calitatea condițiilor esențiale pentru dezvoltarea durabilă a țării. Câștigurile de competitivitate la

nivelele inferioare ale piramidei permit maximizarea potențialului de creștere la vârful

piramidei, asigurând condiții propice pentru dezvoltarea durabilă.

Sursa: <http://www.competitiveness.ie/aboutus/ourwork/#Framework>, vizitat pe data de 02.07.2013

Figura 1. Cadrul model al competitivității definit de CNC din Irlanda.

Și conform lui Lall, în țările emergente, politicile cele mai potrivite pentru a avea succes în atragerea ISD sunt acelea însoțite de stimulente și eforturi pentru perfecționarea și/sau crearea calificării forței de muncă locale, capacităților tehnologice și instituțiilor. Acesta grupează astfel de politici în 3 categorii: politici pentru transferul de tehnologii; politici de răspândire a tehnologiilor și politici de generare de tehnologii[3, p.145].

Politicile de transfer de tehnologii. Cei mai importanți determinanți ai transferului de tehnologii sunt nivelul calificării angajaților și capacitățile de care dispune filiala străină a CTN pe piața locală, competitorii săi și rețeaua de furnizori, mediul concurențial. Cu cât mai înalte sunt capacitățile locale și cu cât mai competitiv este mediul, cu atât este mai bună calitatea transferului inițial de tehnologie și mai rapid procesul de perfecționare a acesteia. CTN investesc în perfecționarea calificării și a cunoștințelor tehnice locale atât cât este necesar ca să atingă un nivel eficient de producție, însă nu pentru a ridica capacitățile locale la un nou nivel de tehnologie. Pentru a obține acest lucru, țările-gazdă au nevoie de politici care să:

- Modifice mediul concurențial și stimulentele pentru a promova utilizarea tehnologiilor de vârf și metodele înaintate de management. Două dintre motivele de bază, care au stat la baza succesului țărilor din America Latină în atragerea unor fluxuri mai mari de ISD și transferului de tehnologii prin intermediul CTN, după cum am menționat și în capitolul I, au fost liberalizarea regimurilor

comerciale și acordarea unor stimulente specifice anumitor industrii în scopul promovării exportului;

- Îmbunătățească sistemul de calificare și instruire a angajaților. Politicile trebuie să fie îndreptate spre ridicarea calității (calificării) forței de muncă în afara firmelor (educația generală) și să încurajeze instruirea angajaților în interiorul firmelor. Această ultimă formă, instruirea în interiorul corporațiilor deseori suferă din cauză că companiile sunt reticente în a transfera deprinderi și calificări avansate către angajații care pot migra din companie. Pentru a depăși această problemă, guvernul poate oferi stimulente pentru instruirea în cadrul companiilor, sau poate încuraja firmele să contribuie la sistemul general de instruire care aduce beneficii tuturor angajatorilor. De asemenea, este important ca companiile să fie implicate în deciziile cu privire la politicile în vederea ridicării calificării, precum și cu privire la setul de calificări necesar;

- Ofere stimulente investitorilor deja prezenți în țară pentru a-i încuraja să treacă la tehnologii mai complexe și la utilizarea unor funcții tehnologice mai sofisticate, achiziționate pe piața locală. Stimulentele trebuie să se refere la perfecționarea tuturor factorilor de producție utilizate de către CTN (infrastructură, calificări, informații, etc.) și la lansarea de noi funcții. Natura și mărimea stimulentele pot fi modelate în funcție de obiectivele tehnologice și stabilite în urma consultațiilor cu CTN și în corespundere cu experiențele reușite internaționale (după modelul Irlandei și Singapore, de exemplu);

- Îmbunătățească accesul tehnologic pentru companiile locale, prin punerea la dispoziție a informației despre sursele de tehnologie locale și străine.

Politicile de răspândire a tehnologiilor.

Răspândirea tehnologiilor de către CTN spre alte companii prin legăturile pe verticală și pe orizontală depinde în mare măsură de capacitățile de recepție ale acelor companii și de mediul concurențial. În afară de măsurile de ordin general, descrise mai sus, alte măsuri specifice pot întări legăturile dintre CTN și furnizorii locali, în particular, IMM. Astfel de măsuri includ:

- Îmbunătățirea serviciilor de extensiune și instruire în scopul întăririi capacităților întreprinderilor mici și mijlocii;

- Concentrarea eforturilor pe domeniile, clusterelor de întreprinderi sau activități particulare, în care efectele de la CTN sunt îndeosebi importante;

- Oferirea de stimulente CTN pentru ca acestea să dezvolte legături de aprovizionare cu companiile locale. De exemplu, în cadrul Programului de Modernizare a Industriilor Locale, guvernul din Singapore încurajează CTN să contracteze cu grupuri de firme locale și să le transfere tehnologii și deprinderi. Acesta plătește un expert în achiziții, angajat să lucreze cu astfel de grupuri de firme;

- Încurajarea contractelor de cercetare-dezvoltare cu instituțiile locale de cercetare și universitățile, prin intermediul reformării acestor instituții cu scopul de a le face mai orientate spre industrie, întăririi capacităților lor de cercetare și asumării unei părți din cheltuielile contractelor de cercetare;

- Înființarea unor noi instituții de cercetare pe domenii de interes pentru CTN. Același Singapore, între anii 1985 și 1995 a înființat nouă centre de cercetare specializate în tehnologii informaționale, biotehnologii, electronică, oferirea de training specializat, dezvoltarea tehnologiilor pre-competitive și acordarea de servicii către companii.

- Încurajarea alianțelor tehnologice dintre firmele locale și CTN prin oferirea facilităților fiscale în mărimea costului cercetării sau a cheltuielilor de exploatare a rezultatelor cercetării.

Politicile de generare a tehnologiilor (cercetare-dezvoltare). Suplimentar la politicile de încurajare a transferului de tehnologii și răspândire a tehnologiilor, sunt necesare și politici de încurajare a cercetării-dezvoltării locale. Acestea includ:

- Oferirea unor facilități fiscale sau granturi filialelor străine ale CTN care gestionează în întregime un produs pentru compania-mamă, de la etapa de design până la marketing. Astfel de

stimulente pot fi eficiente, însă, doar dacă există și alte capacități de dezvoltare a tehnologiilor în țara-gazdă;

- Oferirea stimulentei pentru cercetarea-dezvoltarea locală, sau, mai exact, corelarea mărimii stimulentei cu natura tehnologiilor și a cercetării inițiate. Cercetărilor avansate în domenii strategice, așa ca tehnologiile informaționale sau electronică, de exemplu, li se pot acorda stimulente mai mari, ca altor domenii;

- Perfecționarea parcurilor industriale. Dezvoltarea tehnologiilor necesită o infrastructură bună, rețele performante de comunicații la costuri mici și aglomerații de companii, care pot fi asigurate mai ușor în parcurile industriale;

- Dezvoltarea laboratoarelor universitare de cercetare și a instituțiilor de cercetare, conectarea acestora la CTN și companiile din alte țări care contractează astfel de servicii. De exemplu, India a utilizat cu succes o astfel de strategie;

- Acordarea de facilități fiscale pentru cercetare-dezvoltare, importul fără taxe și posibilitatea amortizării accelerate a echipamentului pentru cercetare-dezvoltare;

- Dinamizarea creării de tehnologii, prin întărirea drepturilor de proprietate intelectuală, așa ca patentele și mărcile comerciale. Protecția proprietății intelectuale va încuraja crearea de tehnologii nu doar de către CTN, ci și de către companiile autohtone;

- Încurajarea investițiilor din partea universităților străine, în scopul accelerării transferului de tehnologii, diseminării și creării acestora, perfecționării calificării și a nivelului de instruire a forței de muncă locale. O astfel de strategie a fost urmată cu succes de către Malaiezia.

Dacă e să ne întoarcem la teoria lui Porter, factorii decisivi pentru crearea și susținerea avantajelor competitive ale unei țări sunt eficiența intrărilor, inclusiv dotarea cu factori de producție, eficiența pieței de bunuri, care stabilește condițiile cererii interne, infrastructura, care determină legăturile dintre sectoarele economice, instituțiile, care creează cadrul legislativ, și mediul macroeconomic, care determină climatul investițional intern. Din cauza accesului limitat la unii factori de producție, competitivitatea întreprinderilor autohtone este joasă, iar productivitatea în sectorul real este cel puțin de 20 de ori mai mică decât în UE[4]. Cauza, conform autorului citat, rezidă în insuficiența investițiilor în infrastructură și tehnologii. Ca urmare, creșterea economică în RM este generată, în majoritate, de consum. Investițiile și productivitatea muncii au o contribuție nesemnificativă la creșterea economică. Pentru a schimba situația, politica economică în privința acestora trebuie schimbată radical.

Unele din multiplele acțiuni ce urmează a fi întreprinse, după părerea noastră, ar fi concentrarea pe factorul cel mai important de avantaj competitiv al RM și anume *îmbunătățirea pregătirii profesionale și tehnice a forței de muncă*, precum și pe *încurajarea creării și dezvoltării clusterelor, modificarea radicală a abordărilor organizației pentru atragerea investițiilor și promovarea exporturilor (MIEPO) în atragerea ISD, sau înființarea unei alte agenții pe principii radical noi, creșterea rolului zonelor economice libere (ZEL) în calitate de stimulente cel mai important pe care R. Moldova îl poate pune la dispoziție pentru atragerea investitorilor strategici, în primul rând CTN*. Necesitatea elaborării unor politici de stat pe termen lung care să favorizeze investițiile, în primul rând ISD, este susținută și de alți autori. Conform unuia dintre aceștia, pe scara competitivității lui M. Porter, Moldova se află la cel de-al 2-lea stadiu (economie bazată pe investiții), cu elemente din stadiile 1 și 3 (economie bazată pe factori și inovații). Specificul acestei etape este dat de următoarele caracteristici[5, p.22]:

- Sursa dominantă a avantajului competitiv este dată de eficiența în producerea bunurilor standardizate;

- Produsele devin mai sofisticate, dar tehnologiile provin în continuare, în mare măsură, din exterior. Economia se concentrează în zona industriilor prelucrătoare;

- Economia este vulnerabilă în fața crizelor financiare și a altor perturbări și șocuri externe.

3. CATEGORIILE MĂSURILOR DE POLITICI

La nivelul acțiunilor concrete de politici, care pe de o parte ar cuprinde o abordare sistemică complexă la nivel național privind dezvoltare economică și reindustrializarea țării, iar pe de altă parte ar îmbunătăți climatului investițional, prin reducerea barierelor și impedimentelor birocratice la implementarea proiectelor investiționale, aceste politici se traduc în 3 categorii de măsuri:

- 1) Măsuri la nivel strategic, prin care politicile investiționale să fie încorporate într-un cadru mai larg și mai concret al politicilor cu privire la creșterea economică și dezvoltarea durabilă, așa ca cele stipulate în strategiile de dezvoltare economică sau industrială a țării. Deoarece investițiile reprezintă motorul principal al creșterii economice, precum și premisa de bază pentru edificarea capacităților productive, propulsorul principal al dezvoltării și modernizării industriale, politica investițională trebuie să fie o parte

integrantă a unor politici și strategii mai largi de dezvoltare. Măsurile concrete de politici investiționale la acest nivel trebuie să:

- Definitiveze rolul investițiilor publice, private și străine directe. Aceste politici trebuie să stipuleze spre ce sectoare/direcții vor fi îndreptate/atrase primordial fiecare tip de investiție (de exemplu, dezvoltarea infrastructurii; ridicarea calificării și educație; industrii specifice de importanță primordială pentru economia țării și creșterea competitivității internaționale, etc.). Asta, deoarece chiar în cadrul fiecărei categorii de investiții, impactul poate fi diferit. De exemplu, în cadrul ISD, investițiile greenfield au un impact imediat mai mare asupra capacității productive a țării și asupra creării locurilor noi de muncă, în timp ce achizițiile și fuziunile pot aduce beneficii imediate mai mari în modernizarea tehnologiilor și accesul unor piețe internaționale, însă pot avea și efecte negative, așa ca reducerea numărului locurilor de muncă, în cazul unor restructurări făcute de investitorii străini. În mod similar, investițiile în căutare de eficiență au un impact diferit față de cele în căutare de piețe, ambele cu posibile efecte pozitive și negative. De asemenea, investițiile străine se pot manifesta din punct de vedere financiar în diferite forme: ISD nu întotdeauna înseamnă un flux fizic de capital (de exemplu, profitul reinvestit), și nu întotdeauna se traduc în cheltuieli de capital pentru creșterea capacităților productive (același profit reinvestit), comportându-se uneori ca investițiile de portofoliu. Mai mult, rolul investitorilor străini și al CTN într-o economie nu se limitează doar la ISD. Aceștia pot contribui la dezvoltarea economică prin modalități internaționale de producție non-capital, așa ca subcontractarea, licențierea, franchising-ul, outsourcing-ul serviciilor, etc. Aceste forme de investiții necesită antreprenori locali suficient de calificați pentru astfel de roluri, astfel, solicitând din partea autorităților țării-gază politici coordonate la nivel de investiții, dezvoltare a întreprinderilor și dezvoltare a resurselor umane. Considerăm că în cazul Republicii Moldova, politicile investiționale trebuie să fie îndreptate primordial spre atragerea investițiilor greenfield, datorită efectelor lor benefice imediate, precum și spre crearea unor capacități locale (sub formă de clustere/grupuri de companii suficient de pregătite pentru a putea intra în relații de parteneriat/afaceri atât cu investitorii direcți, cât și cu cei care intră prin intermediul altor forme de investiții, precum și sub forma creării unei oferte atractive de forță de muncă calificată).

- Utilizeze la maximum investițiile pentru creșterea capacităților de producție și ridicarea competitivității internaționale a economiei țării. La rândul său, aspectele cruciale ale creșterii

capacităților de producție includ dezvoltarea resurselor umane și ridicarea calificării forței de muncă, dezvoltarea tehnologiilor, transferul de know-how, dezvoltarea infrastructurii și a sectorului întreprinderilor locale. Disponibilitatea forței de muncă calificate, ușor de instruit și productive la costuri competitive reprezintă un „magnet” important pentru investitorii străini în căutare de eficiență, care reprezintă astăzi o mare parte din totalul ISD la nivel global. De aceea, politicile referitoare la educație și dezvoltarea resurselor umane trebuie privite de decidenții politici ca elemente de bază a politicilor investiționale. În cadrul acestor politici, o atenție deosebită trebuie acordată dezvoltării deprinderilor și calificărilor căutate de către investitori, în cadrul unor programe de training tehnic și vocațional. ISD, la fel ca și investițiile non-capital, sunt deosebit de sensibile la disponibilitatea forței de muncă locale calificate, care deseori reprezintă factorul hotărâtor în decizia investitorilor de selectare a locației pentru investiții. Din punctul nostru de vedere, forța de muncă reprezintă principalul avantaj competitiv al Republicii Moldova în politica sa de atragere a ISD, sau „oferta sa unică” care să cântărească cel mai mult în efortul de convingere a investitorilor străini să investească în Moldova. Acest lucru este confirmat și de clasamentele internaționale referitoare la potențialul investițional al țărilor, la care ne-am referit deja. În cadrul acestora, Moldova a obținut un clasament bun în raport cu țările europene și anume la capitolul disponibilității forței de muncă calificate la costuri relativ reduse. De aceea, politicilor educaționale, inclusiv celor referitoare la trainingul tehnic, profesional și vocațional trebuie să li se acorde importanță prioritară în cadrul politicilor investiționale, atâta timp cât acest avantaj competitiv al R. Moldova mai persistă încă. Totodată, după cum arată practica internațională, acolo unde forța de muncă locală este insuficientă, politicile naționale trebuie să încurajeze angajarea de specialiști calificați străini de către companiile locale și străine, pentru a acoperi „golurile” locale. Această practică a avut un efect benefic asupra țărilor care au adoptat astfel de politici, atât la nivel de atragere a investițiilor, cât și de răspândire a unor efecte benefice sub formă de cunoștințe și deprinderi asupra angajaților locali [1, p.17].

O altă direcție importantă a politicii investiționale a țării trebuie să fie încurajarea dezvoltării/transferului de tehnologii și know-how, în special prin promovarea clusterelor în anumite industrii, facilitarea legăturilor dintre companiile producătoare, furnizori și centrele de cercetare, diseminarea și facilitarea achizițiilor de tehnologii și protecția eficientă a drepturilor de proprietate

intelectuală. De asemenea, deosebit de importante sunt politicile îndreptate spre dezvoltarea infrastructurii (de producție, transport, comunicații, servicii). Infrastructura este punctul slab al atractivității investiționale a multor țări în tranziție și în curs de dezvoltare, inclusiv Republica Moldova, din cauza investițiilor foarte mari pe care nici statul, și nici companiile locale nu le pot efectua. Multe țări au reușit să-și modernizeze infrastructura și să o facă atractivă pentru investitorii străini, permițând intrarea investițiilor private și străine, precum și stimulând competiția în sectoare care de obicei erau considerate domenii de interes public, sau monopoluri (telecomunicații, producerea și distribuția energiei electrice, construcția și gestionarea drumurilor). Considerăm că aceasta este calea de urmat și pentru autoritățile Republicii Moldova, care menținând echilibrul între interesul public și aspirațiile spre profit ale investitorilor, trebuie să deschidă și să încurajeze concurența în anumite sectoare sau sub-sectoare, prin intermediul investițiilor private și celor străine, sau parteneriatului public-privat (construcția și gestionarea unor rețele de transport - drumuri, cale ferată, transport aerian, producerea și distribuția energiei electrice, apei, altor servicii comunale, telefonie fixă, etc.)

Politicile îndreptate la dezvoltarea sectorului întreprinderilor locale sunt tot atât de importante, deoarece acestea creează capacitățile locale necesare pentru absorbirea și adaptarea tehnologiilor și know-how-ului, cooperarea cu CTN și competiția internațională. Un alt aspect al politicilor investiționale trebuie să fire promovarea legăturilor și a răspândirii efectelor benefice de la investițiile străine asupra companiilor locale. Acest lucru necesită coordonarea politicilor statului pentru ca eforturile de promovare și facilitare a investițiilor să fie îndreptate spre industriile în care impactul de pe urma acestora să fie cel mai mare - sub formă de creare a legăturilor pe orizontală și verticală în cadrul economiei, contribuție directă și indirectă la crearea locurilor de muncă. Pe termen lung, potențialul întreprinderilor este esențial pentru economiile țărilor în cadrul competiției internaționale. De aceea, eforturile politicilor investiționale nu trebuie să fie limitate la activități ce creează valoare adăugată joasă în cadrul unor lanțuri valorice internaționale, ci să caute să promoveze gradual activitățile care se situează pe segmente mai înalte ale lanțurilor valorice. Acest lucru este crucial pentru țări ca Republica Moldova, a căror competitivitate se bazează preponderent pe factori de producție, deoarece acest avantaj se epuizează în timp.

- Asigure coerența dintre politicile investiționale și alte domenii de politici îndreptate

spre atingerea obiectivelor de dezvoltare. Acest lucru necesită de la autoritățile guvernamentale coordonarea activităților începând cu etapele inițiale de elaborare a politicilor, implicarea tuturor părților interesate, inclusiv a mediului de afaceri, investitorilor străini și societății civile în procesul de elaborare al politicilor. Din nou, acesta nu este un factor bine exploatat de către decidenții politici de la noi, care au transformat consultarea cu mediul de afaceri și societatea civilă, în cadrul procesului decizional, într-o simplă formalitate [6]. După cum arată însă experiența internațională, implicarea investitorilor și a mediului de afaceri la elaborarea politicilor a reprezentat unul din factorii de succes ai țărilor care au reușit să urce pe treapta competitivității internaționale cu ajutorul unor politici reușite de atragere a ISD (vezi exemplul statului Singapore în subcapitolul următor).

2) Măsuri la nivelul cadrului normativ și de reglementare, prin intermediul stabilirii unor reguli și norme în domeniul investițiilor și în alte domenii de politici publice, prin care guvernul poate promova și reglementa investițiile direcționate spre atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă. Obținerea unor efecte benefice de la ISD, la care ne-am referit în această lucrare, depinde nu doar de existența unui cadru de politici adecvat cu privire la investiții, ci și a unui cadru de reglementare propice pentru minimizarea riscurilor asociate investițiilor. Astfel de reglementări trebuie să cuprindă un spectru larg de domenii de politici, în afara politicilor investiționale ca atare, așa ca: comerțul, impozitarea, proprietatea intelectuală, reglementarea pieței muncii, politicile de mediu și accesul la pământ, responsabilitatea și administrarea corporativă. Un asemenea spectru larg de domenii de reglementare ce au tangență cu politicile investiționale sugerează faptul că guvernul trebuie să asigure consistența și coerența acestora în cadrul procesului de elaborare a politicilor. Încurajarea dezvoltării durabile și a creșterii incluzive cu ajutorul investițiilor necesită un echilibru între măsurile de promovare și cele de reglementare, iar avantajele pe termen scurt trebuie cântărite cu efectele pe termen lung.

3) Măsuri la nivel administrativ, prin intermediul implementării corecte și a mecanismelor instituționale, care să asigure relevanța și eficiența politicilor investiționale. Atât politicile investiționale, cât și reglementările și normele trebuie să fie puse în aplicare în mod imparțial, competent și eficient de către instituțiile publice. Modul de punere în aplicare a politicilor este tot atât de important pentru eficiența politicilor investiționale, ca și cel de elaborare a politicilor. Politicile care se referă la aspectele de implementare trebuie să fie parte integrantă a

strategiei investiționale și să tindă să asigure integritatea la nivelul guvernului și a instituțiilor de reglementare, precum și orientarea lor la deservirea investitorilor. Ca niște principii ale bunelor practici pe larg acceptate în lume, agențiile de reglementare trebuie să fie în afara presiunilor politice și să aibă o independență largă. Respectarea acestor principii are o însemnătate mai mare pentru investitori în domeniile justiției, vămii, administrării fiscale, eliberării licențelor și autorizațiilor, reglementărilor sectoriale (transport, energetică, sectorul bancar, telecomunicațiile, etc.), agenției de promovare a investițiilor. Implementarea politicilor este însă o verigă slabă a climatului investițional și de afaceri a Republicii Moldova. Acest lucru este reflectat și de indicatorii clasamentelor internaționale, care captează atât elementele de politici, cât și pe cele de implementare. După cum am văzut în capitolul anterior, Moldova stă destul de jos în aceste clasamente, ceea ce reflectă inclusiv deficiențe la nivelul modului de punere în aplicare a politicilor și reglementărilor cu tangență asupra investițiilor.

La fel, deoarece gestionarea politicii investiționale este un proces dinamic, pentru eficiența acesteia este fundamental important ca politicile investiționale să fie revizuite și adaptate în funcție de modificările în strategia de dezvoltare a țării, factorii externi sau circumstanțele și etapele specifice prin care trece economia țării. Astfel, procesul de elaborare a politicilor investiționale și de implementare a acestora este unul continuu de „calibrare” și adaptare la necesitățile și circumstanțele schimbătoare. În afară de aceasta, politica investițională are nevoie de ajustare atunci când măsurile individuale, domeniile de politici sau întregul regim de politici cu privire la investiții nu și ating obiectivele. Iar pentru aceasta sunt necesare evaluări și măsurări ale performanței politicilor investiționale, care să stabilească cât de eficiente sunt politicile investiționale, cauzele eșecurilor acestor politici și domeniile de intervenție în cadrul măsurilor de politici.

Un alt document care intenționează să servească ca îndrumar pentru politicile la nivel național cu privire la investiții, este Cadrul de Politici cu privire la Investiții, elaborat de OECD pe baza experienței țărilor membre ale acestei organizații, precum și a bunelor practici ale altor țări [7, p. 11]. Acesta oferă îndrumări în 10 domenii de politici, identificate în anul 2002 de către Consensul Națiunilor Unite de la Monterey privind Finanțarea pentru Dezvoltare, ca fiind domeniile de importanță critică pentru îmbunătățirea calității climatului investițional al unei țări. Aceste domenii sunt: politica investițională; promovarea și facilitarea investițiilor; politicile comerciale; politicile cu privire la concurență; politicile fiscale;

governanța corporativă; politicile pentru promovarea comportamentului responsabil de afaceri; dezvoltarea resurselor umane; dezvoltarea infrastructurii și a sectorului financiar; administrația publică. Acest document, de asemenea, identifică 3 principii care stau la baza politicilor cu influență asupra climatului investițional, pe care le-am întâlnit deja și în cadrul de politici investiționale pentru dezvoltarea durabilă definite de UNCTAD. Primul este cel al coerenței politicilor, la care ne-am referit ceva mai sus. Al doilea principiu constă în importanța abordării transparente la formularea și implementarea politicilor, responsabilitatea agențiilor guvernamentale pentru acțiunile lor. Transparența reduce incertitudinea și riscul pentru investitori, precum și costurile tranzacțiilor asociate în procesul de efectuare a investițiilor, facilitează dialogul public-privat. Principiul responsabilității asigură investitorii că agențiile guvernamentale își exercită autoritatea într-un mod responsabil. Transparența în formularea și implementarea politicilor, precum și responsabilitatea autorităților în exercitarea acestor funcții în fiecare domeniu specific de politici publice, încurajează formarea unui mediu ce favorizează investițiile. Al treilea principiu se referă la evaluarea regulată a impactului politicilor existente și a celor propuse, asupra climatului investițional [7, p.11-12].

CONCLUZII

Pentru Republica Moldova actualmente se impune necesitatea asigurării unei creșteri calitative a investițiilor, care ar servi un „salt investițional” calitativ și care ar contribui la dezvoltarea sectorului de producere a mărfurilor și prestare a servicii și, drept rezultat, creșterea exporturilor țării.

Necesitatea unei viziuni noi în politicile de atragere a investițiilor și promovare a exportului este mai mult decât actuală fiind dictată de mai mulți factori, principalii din care sunt după cum urmează:

- Lipsa unei viziuni consistente și a unei abordării bine-structurate referitor la sarcinile politicii actuale de promovare a exportului și investițiilor. Totodată lipsește și o viziune clară referitor la instrumentele ce trebuiesc a fi folosite în vederea realizării acestor sarcini.

- Guvernul și donatorii străini duc lipsa unei abordări comune a componentelor politicii de promovare a exportului și investițiilor. Deseori se întâmplă când donatorii străini au o viziune proprie asupra priorităților politicii de promovare pe care le abordează în cadrul proiectelor lansate. Aceste abordări ale donatorilor deseori se contrapun (generând dublări și incoerențe) și nu tot timpul corespund anticipărilor inițiale ale Guvernului.

- Eficiența redusă a utilizării instrumentelor de promovare de care actualmente dispune Guvernul și pe care le aplică.

- Intensitatea descrescătoare a activității Organizației de promovare a exporturilor din Moldova (OPEM) și lipsa unei viziuni definite și unice asupra locului său în implementarea politicii de promovare a exportului și investițiilor.

Determinarea scopului și modului de promovare a producției naționale trebuie să se axeze în continuare pe dezvoltarea pieței și pe optimizarea instrumentelor tradiționale de promovare a exportului (participarea la târguri internaționale, misiuni economice, servicii de reprezentare comercială pe piețele externe) sau dacă este necesar, să se axeze pe furnizarea unor servicii de orientare a potențialului exportator către cumpărarea de informații de afaceri în stabilirea unor contacte inițiale cu parteneri străini, explorării costurilor sau investițiilor în inovația tehnologică.

Bibliografie

1. „*Investment Policy Framework for Sustainable Development*”, UNCTAD, 2012, p. 4
2. **Holger G., Greenaway D.** *Much Ado about Nothing? Do Domestic Firms Really Benefit from Foreign Direct Investment?*, the World Bank Research Observer, vol. 19, no. 2, p. 187.
3. **Lall S.** *Foreign Direct Investment and Competitiveness. Directions in Development: Building competitive Firms, Incentives and Capabilities.* The World Bank, 2002, p. 45
4. **Cibotaru M.** *Efectele investițiilor asupra competitivității economiei naționale. Conferința științifică internațională „Rolul investițiilor în dezvoltarea durabilă a economiei naționale în contextul integrării europene”, 29-30 octombrie 2010, Ed. ASEM, Chișinău, 2010.*
5. **Hâncu R.** *Către o dezvoltare economică durabilă prin dezvoltarea umană durabilă. Conferința științifică internațională „Rolul investițiilor în dezvoltarea durabilă a economiei naționale în contextul integrării europene”, 29-30 octombrie 2010, Ed. ASEM, Chișinău, 2010, p. 22.*
6. **Vezi rapoartele de evaluare ale Programului de activitate a Guvernului elaborate de către Consiliul Național pentru Participare pe www.cnp.md, raportul de implementare și monitorizare a Agendei Naționale de Business pe www.business.viitorul.org, alte publicații ale societății civile și organizațiilor mediului de afaceri.**
7. **Policy Framework for Investment**“, OECD, 2006, p. 11-12.

Recomandat spre publicare: 13.05.2014.